

УДК 821.161.2.09

Т.М. ШАРОВА

ГЕРОЇ ОПОВІДАНЬ ІВАНА МАСЛОВА

У статті зосереджується увага на тому, що твори письменника містять у собі філософські узагальнення, прогностичні роздуми про час, про долю людини і людства. В оповіданнях письменник звертається до звичайної людини, намагається розкрити джерела її самовідчуття й усвідомлення нею своєї значущості.

Ключові слова: оповідання, пафос, ностальгія, герой.

Сучасний російськомовний український прозаїк Іван Маслов має чітко окреслене коло інтересів, так само як і виразні предмети стильової своєрідності. Він закоханий живописець натхненної праці людини на землі і пильний дослідник соціальних процесів, що відбуваються у сучасному селі. Іван Степанович Маслов – письменник, який розкрив у своїх творах нові грані ментальності нашого народу. Він у більшості своїх текстів зобразив трудівника-селянина, який нерозривно пов'язаний із рідною землею.

Про художні твори Івана Маслова позитивно згадували та писали – В. Астаф'єв, В. Лихонос, В. Распутін, Ю. Шовкопляс, В. Добровольський, В. Дрозд, М. Ільницький, М. Мельниченко, М. Шаповал, В. Брюгген, К. Гордієнко, А. Гуроров, Г. Гельфандбейн, А. Ярещенко та ін. Так, М. Мельниченко наголошує на тому, що: “Письменник натхненно висвітлює внутрішній світ людини села, той своєрідний антураж і нерозривну єдність людини з природою, і той трагічний процес зміщення в свідомості та в оцінці духовних надбань, що настали внаслідок революцій, війн і не менш спустошливих соціальних зламів сучасної доби” [1, 290].

Незважаючи на те, що творчість Івана Маслова досліджували досить відомі літературознавці та критики, у ній ще залишилося багато недосліджених моментів. Серед таких варто назвати місце та значення героїв оповідань письменника.

Сам Іван Маслов у вінці “Мрії” зазначає: “Мені хотілось написати своїх героїв такими, щоб зістарившись, я дивувався їх неспокійній молодості, силі, стрімкому натиску і постійному пошуку. Написати так, щоб в старості від них передавався людям заряд життєлюбності і постійного прагнення уперед. Хочеться, щоб герої, в свій час від'єднавшись від мене, залишились молодими, ствердив-

ши тим самим і мою молодість, і мою силу. І молодість, і силу постійного молодого світу. Хочеться, щоб мої герої пройшли молодими скрізь усі часи, залишаючись в кожному дні цікавими для інших. І для себе також” [б, 430].

У центрі уваги творів Івана Маслова наш сучасник, змушений турбуватися проблемами як світового, так і локального масштабу. Це перш за все, герої, які вийшли з гущину покоління двадцятого століття, не згодні з ринковими нормами взаємовідносин сучасних “нових українців” та “нових росіян” з тяжінням до індивідуалізму як форми свободи особи.

В оповіданні Івана Маслова “У рясному саду буде співати соловей” (1991–1997 рр.) філософське осмислення краси і вічності природи контрастує з тимчасовістю, тлінністю людського буття. Людина прагне в найтрагічніші моменти засвідчити свою причетність до краси і вічності, причетність до першоджерел життя. У творі увага Івана Маслова зосереджується на людині з гуманістичним пафосом, із поглядом на майбутній день. Так, одним із таких героїв є Іван Хромальов. В оповіданні два антисвіти: пустий – начальника і світоносний світ Івана Хромальова. Це підсилюється картинами “святої світлості” і “святої легкості” в усьому: “Дивний, возвеличений, одухотворений в ці хвилини світ. Стоїть, як у білій сорочці, глибоко дихає і дивиться по-молодецьки, – вічність праворуч і вічність ліворуч” [3, 11]. До цього і повертається Іван Хромальов фактом своєї загибелі, викреслюючи себе з життя: “... помер світлоносний Іван...” [3, 22]. Безперечно, що Іван Хромальов – це магічний центр тяжіння: “... великий світ стояв біля голови сина” [3, 21].

У низці оповідань Івана Маслова виділяється своєю неординарністю Матвій – герой оповідання “Запальничка” (1986 р.). Пред-

ставник покоління, що, проживаючи у повосній тиші, голодній і знедоленій, відкривав серце для того, щоб коїти добро, звичайно, буденне, непоказне, але таке, що знаменує собою глибинну сутність способу життя: жити за законами справедливості і творіння добра ближньому: “Матвій умів радіти і життю людей, і життю землі...” [3, 60]. Маленькі прояви життя склали зміст його турбот, які закликали людей до єднання душ, нагадуючи їм, що живуть на землі вони один раз.

Характерною ознакою оповідань Івана Маслова є небагатолюдність. Стосунки обмежені в колі одного-трьох персонажів і події змальовуються крізь віддзеркалення їх у внутрішньому світі героя. Тому герой оповідань неквапливий, такий собі мислитель, що має право на оцінку навколишньої дійсності, і своїми діями ніби демонструє сказане. Така позиція дає можливість зазирнути у внутрішній світ персонажа, проаналізувати його психологію різнобічно і ґрунтовно не зовні, а зсередини. Такий прийом цілком виправдовує себе в сюжетах оповідань “Повернення” (1967–1986 рр.), “За озерівською водою” (1991–1997 рр.), “Любиста” (1987 р.), “Хазяїн” (1986 р.) тощо.

М. Мельниченко з цього приводу зазначає те, що: “У цих оповіданнях Іван Маслов вірний ідеології народних мас, ідеології вихідця з села, тісно пов’язаного з озерівськими витоками джерельно-чистої народної моралі, не зіпсованої демократично-ринковою психологією сучасності. А тому думки і почуття героїв оповідань зрозумілі і близькі кожному, зберегли і не понівечили у собі людяність. Уболівання за цілість і непорушність глибинного народного духу і становить концепцію автора та його героїв” [1, 292].

Так, наприклад, Антон (оповідання “Повернення”) б’є батоґом дитину за те, що вона збирає колоски з пожнивних решток на колгоспному полі в голодні 1946–1947 рр. І чинить це людина з природною шляхетністю душі і добротністю, оскільки він жаліє здичавілого коня і випускає його, хоч знає, що доведеться впрягатися в плуг самому, замість коня. Антон лагодить зруб криниці, бо вона нопувала всіх односельців. Отже, оповідання має подвійний зміст: поряд із життєлюбством і добротою після війни у душі людини залишилось зло.

В оповіданні “Тривога” (1984 р.) звучить ідея збереження цінностей природи, що зникають внаслідок спустошливого господарювання людини на землі. В центрі уваги дивак Корній. Приховуючи своє шляхетне дивацтво від людського ока, ночами робить все, щоб зберегти від загибелі ковил-траву в рідному степу. Увага спрямована на непересічні цінності життя, відчуття яких загубила сучасна людина у світі невлаштованості і марних прагнень бути щасливою.

Оповідання “Любиста” (1987 р.) – ніби притча про чуйне ставлення з боку дітей до почуттів матері, заклик не нищити дорогих серцю і пам’яті символів, які нагадують про минуле. Запаши чари кохання пахнуть для Марфи з далеких літ юності любистком: “Запах любисти кружить голову, весь світ пахне тільки любистою та поцілунком Івана...” [3, 49]. Куц любисти мати просить сина оборати, залишити посеред городу. Син не розуміє, що для матері це потаємний споґад про юність, весну, кохання, ту неповторну пору, яку береже в серці кожна людина до останньої хвилини. І письменник закликає оберігати родинні святині, не переорювати їх безжальним плугом забуття.

Подібна проблема постає і в оповіданні “Хазяїн” (1986 р.), де Яків мусить розбирати залишки хат від колишнього села. Хоч він господар прекрасної нової домівки, але знищувати старі будинки, які йому наказано розібрати, не поспішає. Адже пам’ять людська зберігає і радість, і горе, і всі колізії, пов’язані з побутом кожної хати, бо за цим стоять живі люди, їх сутність.

Переосмислення змін, які відбуваються у світі, побачених очима тих, хто любив дивитися згори на весь білий світ, показано в оповіданні Івана Маслова “Незгодне серце батька” (1997 р.). Батько презентує минуле, син – сучасне, нове. Діалог батька з сином – непримирений, побудований на антитезах, переплітається з внутрішнім монологом, роздумами батька, наріканнями: “...Мертві наші правителі, нелюдяна у них душа, сліпі очі й душі. А куди можуть привести сліпі?” [4, 13]. Роздуми батька – це своєрідна сповідь цілого покоління тих, хто в минулому не шкодував сил і здоров’я для батьківщини.

Віра у щось незвичайне, сподівання чогось святкового супроводжує героїв опові-

дань “Солодкий біль далеких років горіхової осені” (1992–1997 рр.) і “Снігові хмари зі сторони Мурома” (1997 р.). Ностальгія за минулим, світлим і прекрасним разом із мрійливими спогадами про прекрасну даму юності з горіхової осені, де все так казково чарівно складалося і віддалилося як сон, як нездійснена мрія. Коли Андрій хоче повернутися у світ гармонії і краси і йде містом на побачення зі своєю мрією, то весь час його супроводжує пересторога від ворога, який “... уже був у місті, засідав у білих домах, клявся у вірності народу, але нічого не зробив, щоб нагодувати народ, він святкував, відпочивав на курортах і дачах, всюди крадучи, оббираючи, насміхаючись над народом...” [4, 538]. Все це асоціюється з темрявою, що поїдає місто і самого героя оповідання. Андрій безнадійно запитує: “Де поділося місто його мрій? Хто його зрадив? Кому його віддали?...” [4, 539].

В оповіданнях слід відзначити громадянську позицію письменника Івана Маслова, який “... чесно і пильно дивиться у вічі і не йде на дешевий компроміс, висловлює сміливі погляди в оцінці тих чи інших суспільних явищ, і з проникливістю акцентує увагу на тому, що складає зміст життя трудівника, того суспільного класу, про який соромляться говорити сучасні політики і навіть намагаються селянина, трудівника, землероба називати таким неоковирним терміном, як “вітчизняний виробник” [1, 294].

М. Мельниченко зазначає, що: “Повернення Івана Маслова до рідної землі, що насажує на творчість, переосмислення цінностей життя крізь авторську самооцінку глибоко закорінене в рідних місцях, в рідному селі, означає постійне повернення до свого призначення. Життя, звірене по великому кругообігу з прикметами вічного, оновленого в ньому, і становить тканину глибоких роздумів над людською долею в прозі Івана Маслова” [1, 295].

Звернення до звичайної людини, намагання розкрити джерела її самовідчуження й ус-

відомлення нею своєї значущості вимагало від письменника нових підходів – він хотів бачити людину не як гвинтик державної машини, а як головну силу, що визначає нове буття. Оповідання Івана Маслова містять у собі філософські узагальнення, прогностичні роздуми про час, про долю людини і людства. Цей природний для письменника шлях осягнення життєвої та естетичної реальності став для Івана Маслова шляхом моральних шукань і відкривав перед ним не тільки радісні, але й тривожні обрії.

Іван Маслов зазначає, що: “... книги – це пам’ятники письменникові за життя, поставлені ним самим. Може, це й так, але мені здається, що це пам’ятники в першу чергу тим людям, що творили час, а вже потім і письменникові, котрий стоїть перед лицем їхнього спільного часу” [2, 244].

Іван Маслов наповнив факти давно минулого філософією, емоційністю, психологізацією, розкрив джерела правди й віри людей, що йдуть назустріч новому життю. Історична дистанція не віддалила письменника від його героїв – навпаки, дозволила чіткіше розглянути образи людей, які прагнуть до щастя, справедливості, любові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельниченко М. Кругообіг життя / М. Мельниченко // Слобожанщина. — 2001. — № 19. — С. 290—296.
2. Маслов І. С. Борис Силаєв: людина й письменник / І. С. Маслов // Від бароко до постмодерну. — 2006. — №4. — С. 238—264.
3. Маслов І. С. Избранное : в 2 т. / И. С. Маслов ; художник-оформитель И. И. Яхин. — Х. : Фолио, 1997. — Т.1., 1997. — 560 с.
4. Маслов І. С. Избранное : в 2 т. / И. С. Маслов ; художник-оформитель И. И. Яхин. — Х. : Фолио, 1997. — Т.2., 1997. — 544 с.
5. Маслов І. С. Избранное / И. С. Маслов ; художник-оформитель И. И. Яхин. — Х. : Прапор, 2002. — Т.3., 2002. — 528 с.
6. Маслов І. С. Избранное / И. С. Маслов ; художник-оформитель И. И. Яхин. — Х. : Прапор, 2002. — Т.4., 2002. — 576 с.
7. Маслов І. С. Избранное / И. С. Маслов ; художник-оформитель И. И. Яхин. — Х. : Майдан, 2003. — Т.5., 2003. — 404 с.
8. Маслов І. С. Избранное / И. С. Маслов ; художник-оформитель И. И. Яхин. — Х. : Майдан, 2004. — Т.6., 2004. — 516 с.

Т. М. ШАРОВА

ГЕРОИ РАССКАЗОВ ИВАНА МАСЛОВА

В статье сосредоточивается внимание на том, что произведения писателя содержат в себе философские обобщения, прогностические размышления о времени, о судьбе человека и человечестве. В рассказах писатель обращается к обычному человеку, пытается раскрыть источники его самоощущения и осознания им своей значимости.

Ключевые слова: рассказ, пафос, ностальгия, герой.

T. SHAROVA

HEROES OF STORIES OF IVAN MASLOV

In the article attention is concentrated on that in a spotlight works of Ivan Maslov people which went out from the thicket of generation of the twentieth age; it is marked on that works of writer contain philosophical generalizations, reflections about time, about the fate of man and humanities. In the stories a writer speaks to the ordinary man, tries to expose the sources of its feeling and awareness by her the meaningfulness.

Keywords: story, fervor, nostalgia, hero.

УДК 821.161.2“19”.09

Ф. М. ШТЕЙНБУК

ОПОВІДАННЯ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА “ОДДАВАЛИ КАТРЮ” У КОНТЕКСТІ ТІЛЕСНО-МІМЕТИЧНОГО МЕТОДУ АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

У статті на прикладі розгляду оповідання Г. Тютюнника “Оддавали Катрю” репрезентовано результати застосування тілесно-міметичного методу аналізу художніх творів. Доводиться, що письменник творить своєрідний дискурс, у якому долаються як літературна традиція, так і канони соцреалізму і який (дискурс) становить поетикальний ґрунт для подальшого розвитку вже сучасної української літератури.

Ключові слова: тілесно-міметичний метод аналізу художніх творів.

Гр. Тютюнник репрезентує один з типів радянського письменника, який (тип) сформувався у відповідний історичний період розвитку української літератури. Втім, смерть митця 1980 р. залишається загадкою, яку вже навряд чи хтось колись зможе відгадати, бо відповідь на питання про будь-яке самогубство – хоч би і за наявності очевидних причин – все одно залишається незбагненою таємницею.

Натомість більшість дослідників цілковито погоджуються тільки в одному: у тому, що Гр. Тютюнник – це талановитий “письменник, чий творчий геній ми ще не вповні відкрили для себе і усвідомили” [1; див. також 2; 3; 4 та ін.]. Прикметно, однак, що серед деяких літературознавців панує переконання, відповідно до якого – як-от, наприклад, на думку Л. Мороз, – твори Гр. Тютюнника “практично неможливо розтинати літературознавчим скальпелем”, бо “через них можна

лише досягти серцевину народного, національного характеру та зміни, які відбуваються в ньому під впливом конкретних соціальних умов” [5, 329]. А одна з авторок статей, присвячених творчості письменника, навіть вдається до метафоричної аргументації з цього приводу, пропонуючи “уявити прямовисну скелю, на якій нема за що зачепитися, а здійснитися на гору необхідно, щоб побачити світ, – для того доводиться вирубувати у ній уступи, забивати костилі, а граніт же не піддається... Отак важко врубатися критичним кайлом у Тютюнникову прозу” [1].

Окреслене ставлення до спадщини митця можна пояснити, як мінімум, двома причинами: по-перше, величезним пієтетом і захватом щодо таланту письменника, а по-друге, невдоволенням, зумовленим існуючими методами літературознавчого аналізу, які вихолощують з неповторного художнього слова його живий зміст і смак. І дійсно, результати